

dan bewijst die niets, omdat het Delftse stadsrecht van 1246 niets te maken heeft met Aquitanië, maar ontleend is aan 's-Hertogenbosch en Leuven, zoals Camps en Huizinga hebben aangetoond.

Het gaat niet aan, om iedere bijdrage zo uitvoerig te bespreken. Ook elders heb ik hier en daar wat twijfels, zo over de erg waterstaatkundige bijdrage van J.P. Winsemius, oud-dijkgraaf van Delft, over de 'hof van Delft'. Maar daarover zal hij weldra een uitvoerige publikatie doen verschijnen en bovendien zou dan de indruk gewekt worden dat op de meeste bijdragen kritiek geleverd moet worden. Die indruk zou echter onjuist zijn. De stukken over handel en economie, geestelijk en sociaal leven en over de kunst te Delft lijken me doorgaans van goede kwaliteit. Stukken van auteurs als H.Brokken over het beleg van Delft in 1359, van D.E.H. de Boer over 'Delft omstreeks 1400', van M.A. Kok over de godsdienst, kan ik als volwaardig vakbroeder best beoordelen en op de hun toekomende hoge waarde schatten. De Boer werkt met de gegevens van het kerkgeld van 1410, geheven van de parochianen van de Oude Kerk. Op die manier kan hij aanwijzen waar in Delft de aristocratie, waar de armen woonden. Kok vertelt onder andere van een loterij die in 1564 werd gehouden ten bate van het Oude Gasthuis. Wie een lot kocht moest een spreuk, een 'prose' inleveren en bij de trekking werden dan de 'prosen' uit een mand gelicht en voorgelezen en daarna werd uit een andere mand dan één van de vele nieten of schaarse prijzen getrokken. Daar op de markt te Delft klonken dan in 1564 prosen van een inhoud als: 'Wat is het verschil tussen de paus en Judas?' en als dan vlak daarop een niet uit de mand kwam en hardop 'niets' werd voorgelezen, was de hilariteit groot.

Alles overziend moeten we de Delftse initiatiefnemers echt wel dankbaar zijn en de positieve kanten van deze twee bundels overtreffen duidelijk de negatieve. Slechts zou men bij volgende bundels moeten proberen het aantal medewerkers wat kleiner te houden, dit zal de kwaliteiten en de leesbaarheid van het geheel stellig vergroten.

H.P.H. Jansen

A. Derolez, *Lambertus qui librum fecit. Een codicologische studie van de Liber Floridus - autograaf* (Gent, Universiteitsbibliotheek, handschrift 92) (Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, XL, n° 89; Brussel: Paleis der Academiën, 1978, 495 blz. en 21 platen, BF 2200,-).

Het *Liber Floridus*, een soort van middeleeuwse encyclopedie door Lambertus van Sint-Omaars (niet te verwarren met de gelijknamige abt van Sint-Bertijns) in de twaalfde eeuw samengesteld, kreeg een ruime bekendheid ook buiten de enge kring der specialisten, niet in het minst om zijn indrukwekkende miniaturen. Het internationaal colloquium dat er te Gent in 1967 aan werd gewijd (de Handelingen verschenen in 1973) en de integrale uitgave in 1968 van de in de universiteitsbibliotheek te Gent bewaarde autograaf slaagden er niettemin niet in alle problemen rond het werk, zijn ontstaansgeschiedenis, zijn structuur en opbouw te doorgronden.

De uitgever van het *Liber Floridus* zelf en een der beste handschriftspecialisten van België ondernam daarom een volledig nieuw codicologisch onderzoek van de autograaf. Het doel en de methode van dit bijzonder grondig onderzoek, eerst per katern uitgevoerd en nadien voor de codex als geheel, worden door de auteur op overtuigende en heldere wijze toegelicht. Zijn aanpak en de door hem gedefinieerde terminologie kunnen model staan voor analoge onderzoeken. De uiterlijke kenmerken van de schriftdragers, de opmaak, de

RECENSIES

bladspiegel, de kleur van de versiering en de paleografische vormen worden in detail voor elke katern beschreven (32-357). Uitvoerige schema's en overzichtelijke tabellen laten de lezer toe de uiteenzetting zonder moeite te volgen. De synthese van de codicologische beschrijving, gecombineerd met de kritische analyse van de door Lambertus samengestelde inhoudstafel, maakt het mogelijk in de wordingsgeschiedenis van de codex dertien fasen te onderscheiden. Na een studie van de door Lambertus gebezigde bronnen kan de auteur een beeld schetsen van de gedachtengang en de bedoelingen van Lambertus bij de samenstelling van zijn encyclopedie. In een laatste groep hoofdstukken tenslotte biedt de auteur ons een reeks van voorlopige besluiten. Zo vermoedt hij, in tegenstelling onder meer tot J.M. de Smet, dat Lambertus zelf zijn werk versierd en van miniaturen voorzien zou hebben. Als auteur schijnt Lambertus weinig of geen voorbereidende teksten te hebben geschreven; de redactie is normaal op de codex zelf geschied. Voor de illustraties zijn weliswaar een aantal voorbeelden aan te wijzen maar zij werden zeer vrij en persoonlijk verwerkt. In de redactie van de tekst komen de meest diverse vormen van afhankelijkheid voor. Vrij persoonlijk van samenstelling is het *Chronicon de gestis Normannorum*.

Tenslotte wordt een genuanceerd oordeel geveld over de systematiek in de *Liber Floridus*. Er zijn enerzijds twee samenhangende oorspronkelijke kernen (een algemene nomenclatuur en geschiedkundige gegevens) en daarbij aansluitend chronologische, astronomische en wiskundige aantekeningen en morele bespiegelingen. Vervolgens werd daar door associatie andere stof aan gehecht.

Tot slot situeert de auteur de *Liber Floridus* in de encyclopedische literatuur van de middeleeuwen.

Zijn niet alle vragen opgelost, een aantal nieuwe gezichtpunten konden door dit uitvoerig en grondig onderzoek veilig worden gesteld, waarmee specialisten op zeer verscheidene terreinen van de cultuur- en de kunstgeschiedenis hun voordeel zullen kunnen doen.

R. van Uytven

G. Maréchal, *De sociale en politieke gebondenheid van het Brugse hospitaalwezen in de middeleeuwen* (Standen en Landen, LXXIII; Kortrijk/Heule: UGA, 1978, 372 blz.).

De auteur van dit boek kon profiteren van de rijke archieven waarover Brugge beschikt, ook op het gebied van armenzorg en hospitaalwezen en was daardoor in staat een indringende studie te maken van de middeleeuwse instellingen tot verzorging van hulpbehoevenden in deze stad. Zij heeft daarbij niet geprobeerd een uitputtend overzicht te geven van de gestichten en hun voorzieningen, maar haar materiaal geselecteerd en gegroepeerd rond bepaalde themata. De oudste stedelijke instellingen kregen hierbij haar voornaamste aandacht: het Sint Janshospitaal, dat als algemeen ziekenhuis diende en geen andere beperkingen voor opname kende dan dat van zijn eigen beddental, het Heilige Geestgasthuis, omstreeks 1300 verenigd met het hospitaal van O.L. Vrouwe van Potterie, dat zich op de zorg van zwakken en vooral bejaarden ging richten, enkele passantenhuisen en de leprozeninrichtingen.

Van de oudste ontbreken de gegevens omtrent de stichting, de jongere danken duidelijk hun bestaan aan initiatieven van de Brugse burgers. De reglementen en wijze van beheer, ook van de oudste, duiden zelfs in de vroegste tijd niet op een aandeel van de geestelijkheid - bisschop, kapittel of parochie - in bestuur of toezicht (met uitzondering misschien toch van de Potterie, blijkbaar een voortzetting van een ouder, verdwenen hospitaal). Mevr. Maréchal protesteert met nadruk tegen de opvatting dat de oudste stedelijke gasthuizen